

פינת גן המצוות

ד"ר מרדכי שומרון

בפינה זו נשתדל בע"ה להאיר בכל גיליון צמח אחד מצמחי גן המצוות.

מלפפון הפקוס

מלפפון הפקוס נקרא בשמות נוספים: מלפפון ארמני, מלפפון ערבי, מלפפון מקראי.

השם המדעי: *Cucumis melo* L. convar *adzhur*.

הגדרת הצמח עפ"י המגדיר לצמחי התרבות בישראל ('א' פאהן, ד' הדר, מ' אבישי, 1998 עמ' 434): 'מלפפון הפקוס הוא זן של מלון שמגדלים בקנה מידה קטן, במיוחד במשק הערבי, במשך שנים רבות ונמצא בשווקים. הפרי שאורכו 20-80 ס"מ, אורכו פי 10 ויותר מרוחבו, הוא כפוף, מחורץ לאורכו ושעיר. מוצאו כנראה ממצרים. יש הסוברים שאלו הם הקישואים שאכלו אבותינו במצרים ובארץ גם בתקופת חז"ל'.

השם פקוס נגזר כנראה מהביטוי בגמרא (בבא מציעא פח ע"ב): 'איזהו גורנן למעשרות? בקישואים ובדלועים משיפסקו ואמר רבי אסי משינטל פיקס שלהן'. 'פיקוס' מתייחס ככל הנראה לפלומת השערות העוטה את הפרי הצעיר ונושרת ברובה לאחר מכן. ייתכן גם שהכוונה היא לנשירת עלי הכותרת של הפרח הצהוב. הפרי של מלפפון הפקוס דומה בקטנותו למלפפון אך מכוסה בפלומת שערות צפופות [תמונה מס' 1].

התורה אוסרת
לזרוע יחד שני
מינים שונים
של ירקות חד-
שנתיים שנאמר:
'שדך לא
תזרע כלאים'
(ויקרא יט, יט).
במינים 'רגילים'
ה ה ר ח ק ה
הנדרשת היא
טפח וחצי (12.5
ס"מ) בין מין
למשנהו, אולם
בשני מינים

« תמונה מס' 1: פרי צעיר מכוסה פלומת שערות ולצידו פרחים

מתפשטים (משפחת הדלועיים - דלעת, דלורית, מלפפון, מלון, אבטיח) ההרחקה הנדרשת היא ארבע אמות וטפח וחצי (2 מ' + 12.5 ס"מ).

מבחינת ההגדרה המדעית הסוג הוא מלפפון, המין - מלון, והמשפחה - דלועיים. מבחינה הלכתית הסיווג בין המינים נקבע על פי שלושה קריטריונים: מראה הפרי, מראה העלים וטעם הפרי. מלפפון הפקוס נמנה על משפחת הדלועיים וקצב גידולו נמרץ מאוד. אנו מגדלים אותו בגן המצוות,

ולאחרונה התלבטנו האם הוא מלון או מלפפון או טיפוס בפני עצמו מבחינה הלכתית. הנפק"מ ההלכתית העיקרית היא בנושא ההרחקה הנדרשת בינו לבין מלון ובינו לבין מלפפון. מבחינה בוטנית מלפפון הפקוס ניחן בתכונות הבאות:
הצמח דומה לצמחי המלפפון והמלון כיוון שהם דומים זה לזה במראה הצמח ובצורת העלים.

הפרי הבוגר בשלב הבשלת הזרעים דומה למלון עם חלל פנימי וציפה בשרנית בדומה למלון [תמונה מס' 2].
שלבי התפתחות הפרי דומים בתחילה למלפפון ואח"כ למלון מאורך [תמונה מס' 3].
הטעם דומה יותר למלון מאשר למלפפון.
לאחר מבחן טעימה שנערך במכון סוכם על דעת הרב יהודה עמיחי שליט"א כי מלפפון הפקוס הוא מלון.

« תמונה מס' 2 - חתך רוחב בפרי צעיר (בצד ימין) ובפרי בוגר (בצד שמאל) לאחר הוצאת רוב הזרעים הבשלים

תמונה מס' 3 - ארבעת שלבי התפתחות הפרי למטה (מעל הסרגל) פרי קטן כשלושה ימים לאחר ההפריה, עלי הכותרת של הפרח החלו להתייבש אך עדיין לא נפלו.

מעליו פרי קצת יותר גדול הדומה למלפפון.

מעליהם פרי כפוף אופייני למין. בשלב זה מקובל לאכול את הפרי.

הפרי העליון הוא בשלב של הבשלת הזרעים. הפרי דומה למלון מאורך. לא מקובל לאכול אותו בשלב זה.

« תמונה מס' 3 - ארבעת שלבי התפתחות הפרי